

Nr 22.

Ankom till riksdagens kansli den 29 januari 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

(2:a avd.)

Driftbudgeten.

Elfte huvudtiteln.

1:o) **Omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget.** Kungl. Maj:t har i propositionen nr 2 (bilaga 11, punkt 1, sid. 93—98 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 4 januari 1943) föreslagit riksdagen att till Omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 395,000 kronor.

För ifrågavarande ändamål anvisade 1942 års riksdag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 325,000 kronor. Härav avsågs ett belopp av kronor 174,807:03 för täckande av kostnaderna för bolagets experiment- och försöksverksamhet under budgetåret 1940/41 och ett belopp av 150,000 kronor till täckande av beräknad förlust å verksamheten under budgetåret 1941/42.

Svenska gengasaktiebolaget anmälde i skrivelse den 28 november 1942, att förlusten å experimentverksamheten för budgetåret 1941/42 uppgått till ett belopp, som med kronor 143,507:24 översteg det beräknade beloppet av 150,000 kronor, samt hemställde om anslag för täckande av bristen. Tillika anhöll bolaget om ett anslag av 250,000 kronor för täckande av beräknad förlust för budgetåret 1942/43. Sammanlagt skulle alltså erfordras i runt tal $(143,507 : 24 + 250,000 =)$ 395,000 kronor. I skrivelsen anförde bolaget vidare bland annat följande.

Orsaken till de sålunda ökade kostnaderna är helt att hänföra till det förhållandet, att hithörande uppgifter ökat i omfattning. Marinafdelningen (vilken beteckning kvarstår, ehuru den numera är oegentlig)¹ har i själva verket

¹ Enligt vad utskottet inhämtat, benämnes avdelningen numera »motortekniska avdelningen».

växt ut till en central forskningsanstalt för gengas i landet. Främst har avdelningen ägnat sig åt lösandet av sådana frågor, vilka ej alls eller endast i ringa utsträckning bearbetas av andra. Dessa uppgifter ha samtliga varit av sådan betydelse, att bolagets ledning icke ansett sig kunna göra någon gallring av dem. Följden härav har blivit, att avdelningen ökat i omfång. Personalen utgöres sålunda för närvarande av 20 ingenjörer och konstruktörer, 7 kontorister och 8 montörer. Förutom ritkontor och administrationslokaler finnes laboratorium och monteringsverkstad.

Bland de frågor, som under det gångna året ha blivit lösta av bolaget märkas främst gengasdrift av tvåtaktsmotorer och konstruktioner av en vedgas-generator med hård av vanligt gjutjärn.

Med det tidigare ombyggnadssystemet för tvåtaktsmotorer, som kommit till användning, ehuru endast i mindre skala, det så kallade vevhussystemet, har följt stor förgiftningsrisk, minskad motorstyrka och hög bränsleförbrukning. Med den inom marinavdelningen utexperimenterade gaspulsatorn ha dessa brister eliminerats.

Den ökade drifttiden spelar stor roll speciellt vid fiskebåtarna med sina begränsade utrymmen för bränsle. En fördubbling av längden av fisketurerna måste för fiskets del medföra stora fördelar.

Bolagets konstruktioner ha tilldragit sig stort intresse, och flera större tillverkare av gengasverk ha förhört sig hos bolaget om möjligheten att använda sig av dessa. Från bolagets sida är avsikten den, att firmor, som önska tillverka generatorer efter bolagets ritningar, skola erhålla tillstånd därtill mot erläggande av en mindre licensavgift.

Under verksamhetsåret 1941/42 har marinavdelningen installerat gengasverk med 2-taktsmotorer på 20 fartyg av olika slag och på 6 stationära anläggningar (cirkelsågverk och stenkrossar). Vidare har bolaget under samma tid levererat ett tiotal gengasverk för båtar, motorlokomotiv, mindre traktorer samt stenkrossar, försedda med 4-taktsmotorer.

En beräkning av den omfattning marinavdelningens experiment- och försöksverksamhet kan komma att få under innevarande verksamhetsår är vanskelig. Med stöd av den erfarenhet, som ernåtts under månaderna juli—oktober 1942, kunna dock medelkostnaderna för avdelningen med dess nuvarande omfattning beräknas till cirka 30,000 kronor per månad. Från den sålunda erhållna årskostnaden av 360,000 kronor skall dragas den vinst, som kan beräknas inflyta från avdelningens affärsdrivande verksamhet. Under tiden 1 juli—den 17 november 1942 ha 42 gengasaggregat för olika ändamål beställts hos bolaget. Den beräknade bruttovinsten å dessa försäljningar uppgår till cirka 40,000 kronor. Om försäljningsverksamheten ökar något under återstående del av verksamhetsåret, vilket finnes skäl att antaga, kan den ytterligare vinsten beräknas till 70,000 kronor. Det erforderliga tillskottet för täckande av ifrågavarande kostnader skulle därför uppgå till (360,000 — 40,000 — 70,000 =) 250,000 kronor.

Statens bränslekommission har tillstyrkt bolagets framställning.

Föredragande statsrådet har för egen del anfört bland annat följande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har Svenska gengasaktiebolagets experimentverksamhet givit goda resultat. Genom utexperimenterandet av den s. k. gaspulsatorn och andra nykonstruktioner ha vissa typer av gengasaggregat kunnat förbättras och möjligheterna att använda gengasdrivna motorer inom skilda områden ökat. Såsom bolaget framhållit ha numera gengasaggregat som äro särskilt lämpliga för inmontering å fiskefartyg framställts. För att stimulera användningen inom fiskerinäringen av sådana gengasaggregat har Kungl. Maj:t, på sätt framgår av närmast efterföljande

punkt, efter framställning av statens livsmedelskommission, nyligen ställt 500,000 kronor till livsmedelskommissionens förfogande för att av kommissionen under vissa villkor och förutsättningar användas till bestridande av kostnader för inköp av och tillhandahållande åt fiskare av ett hundratal av bolaget tillverkade gengasaggregat.

Då tillgången på flytande bränslen, trots de olika åtgärder som vidtagits för framställning därav, är knapp, är det av vikt, att en utvidgad användning av gengas för motordrift kommer till stånd. Gengasaktiebolagets strävanden att genom förbättrade konstruktioner bidra härtill ha emellertid medfört stora utgifter, vilka endast delvis synas bliva täckta genom inkomster vid försäljning av tillverkade gengasaggregat.

Föredragande statsrådet tillstyrker ett anslag av 395,000 kronor till ifrågasvarande ändamål.

Då utskottet väl inser betydelsen för landets folkhushållning av den av Svenska gengasaktiebolaget bedrivna verksamheten i syfte att i ökad utsträckning möjliggöra användningen av gengasdrivna motorer inom skilda områden, finner utskottet sig böra tillstyrka att det äskade beloppet av 395,000 kronor anvisas av riksdagen. Utskottet hemställer alltså,

Utskottet.

att riksdagen må till *Omkostnader för experiment- och försöksverksamhet genom Svenska gengasaktiebolaget* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 395,000 kronor.

2:o) **Inköp av gengasaggregat till fiskebåtar m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 2, sid. 98—100) föreslagit riksdagen att till Inköp av gengasaggregat till fiskebåtar m. m. å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Anslaget avser att bereda täckning för medel, som av Kungl. Maj:t genom beslut den 18 december 1942 på framställning av *statens livsmedelskommission* anvisats för ifrågasvarande ändamål med anlitan av ett å förskottsstat för försvarsväsendet uppfört anslag. Avsikten med anslaget är att bland fiskarena stimulera intresset för att övergå till gengasdrift. Medlen skola enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas för bestridande av kostnader för inköp av ett hundratal för provningsändamål avsedda gengasaggregat och till täckande av vissa i samband därmed uppkommande kostnader för montering och service. Fiskarena avses skola få gratis disponera aggregaten under en tid av ett år mot förbindelse bland annat att under tiden använda desamma i största möjliga utsträckning. Efter förloppet av ett år skola vederbörande fiskare äga rätt att till visst överenskommet pris inlösa provaggregatet. Medel, som kunna komma att inflyta till kommissionen genom framtida försäljningar, böra enligt departementschefen tillgodoföras anslaget.

Utskottet.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran därom, att medel genom framtida försäljningar av omförmälda aggregat beräknas komma att inflyta och därvid tillgodoföras det nu begärda anslaget, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Inköp av gengasaggregat till fiskebåtar m. m.* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

3:o) Särskilda omkostnader för vissa fartyg. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 3, sid. 100 och 101), vilket avser anvisande av medel till underhåll under budgetåret 1942/43 av de förutvarande besättningarna å vissa norska fartyg, som jämlikt förfogandelagen tagits i anspråk för svenska statens räkning, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Särskilda omkostnader för vissa fartyg* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 150,000 kronor.

4:o) Försök med framställning av syntetiskt gummi. Kungl. Maj:t har (punkt 4, sid. 101—104) föreslagit riksdagen att till Försök med framställning av syntetiskt gummi å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor.

Till stöd för ifrågavarande framställning har *departementschefen* anfört i huvudsak följande.

Med hänsyn till det kritiska läge, vari landets gummiförsörjning befinner sig till följd av den avbrutna importen av rågummi, har såsom ett önskemål av största vikt för vår folkförsörjning framträtt upptagandet av en inhemsk tillverkning av syntetiskt gummi. Det har också framstått som en angelägen uppgift för staten att ekonomiskt understödja icke blott den försöksverksamhet som går ut på att utexperimentera effektiva metoder för tillverkning inom landet av syntetiskt gummi utan även, i den mån sådana metoder utvunnits och visat sig ändamålsenliga, en på dessa metoder grundad fabriksmässig tillverkning av dylikt gummi.

Det har redan i början av år 1942 lyckats att laboratoriemässigt framställa syntetiskt gummi, varefter planer utarbetats för fabriksmässig tillverkning av sådant gummi. Med hänsyn till önskvärdheten att skyndsamt hos vederbörande leverantörer kunna försäkra sig om erforderlig maskinutrustning fann Kungl. Maj:t genom beslut den 17 juli 1942 gott att till anskaffande av sådan utrustning från å förskottsstat uppfört kapitalbudgetanslag anvisa 500,000 kronor. Ytterligare medel för den fabriksmässiga tillverkningen synas emellertid bli erforderliga. Förslag härom torde i sinom tid få föreläggas riksdagen.

Genom beslut den 4 december 1942 har Kungl. Maj:t, likaledes med anlitande av förskottsstaten för försvarsväsendet, till industrikommissionens förfogande ställt ett belopp av 160,000 kronor, avsett till täckande av ännu oguldna kostnader för redan bedriven försöksverksamhet samt för bestridan-

de av blivande utgifter för viss kompletterande försöksverksamhet på området i fråga.

De sålunda anvisade medlen, 500,000 kronor och 160,000 kronor, synas nu böra täckas genom anvisande av två reservationsanslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, förstnämnda belopp genom anslag å kapitalbudgeten till Anskaffande av maskiner för framställning av syntetiskt gummi och sistnämnda belopp genom anslag under elfte huvudtiteln till Försök med framställning av syntetiskt gummi.

Utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förvarande förslag, hemställer alltså,

Utskottet.

att riksdagen må till *Försök med framställning av syntetiskt gummi* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor.

Kapitalbudgeten.

Fonden för förlag till statsverket.

5:o) **Anskaffande av maskiner för framställning av syntetiskt gummi.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (bilaga 19, punkten 1, sid. 175 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 4 januari 1943) får utskottet, under hänvisning till vad utskottet under punkten 4:o) här ovan anfört, hemställa,

att riksdagen må till *Anskaffande av maskiner för framställning av syntetiskt gummi* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

6:o) **Viss försökstillverkning för aluminiumindustrien.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, vilket avser anvisande av medel för täckande av ett förskottsvis anvisat anslag, (punkt 2, sid. 175 och 176) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Viss försökstillverkning för aluminiumindustrien* å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 80,000 kronor.

7:o) **Förlagskapital för clearingkassan för ost.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 3, sid. 176 och 177), vilket avser anvisande av medel för täckande av ett förskottsvis anvisat anslag för beredande av förlagskapi-

tal för nämnda clearingkassa, vilken bildats på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 7 augusti 1942, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Förlagskapital för clearingkassan för* ost å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

Stockholm den 29 januari 1943.

På statsutskottets vägnar:

CONRAD JONSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Gränebo*, *Torsten Ström*, *Lindström*, *Sven Larsson*. *Heiding*, *Magnusson*, *Björkman*, *Ekströmer* och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Persson* i Falla, *Isacsson*, *Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Södergård, *Bergström*, *Mårtensson*, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm* och *Lundberg* i Hälsingborg.
